

III.

Városmajor, 2005. február 20.

MAGUKAT MOST ELTEMETJÜK A VILÁGNAK...

Apám korabeli ember fogadott Vácon. Szüleimnek biztosan elárulta a nevét is. Magam az áru-átadás pillanatában csak arra gondoltam, hogy ez az ember fogja folytatni nevelésemet-faragásomat egy teljes éven keresztül. Kopaszra volt nyírva a feje, s szemüveget viselt. Kedves volt, de nem barátságos. Mosoly, nevetés nem illett az arcához. Kezet fogott-e akkor, vagy valaha is, velem? Piaristáknál, vagy egyáltalán a harmincas években, nem volt szokásban gyerekkel kezet fogni. Jóval nagyobb volt akkor a távolság a felnőtt és a nem-felnőtt között, s elég nehéz volt a felsőbb kategóriába kerülni. Mit kínlódtam, amíg váltani tudtam a kezicsókolomból! Kicsi korunktól kezdve néniknek, bácsiknak egyaránt így kellett köszönni, s tizenöt-tizenhat éves korom körül kezdtem kényelmetlennek érezni az utóbbit. A nénikkel nem volt semmi baj. Ha fiatalabb volt a néni, akkor gálánsan módosítottam: csókolom a kezét. A férfiak így köszöntötték a hölgyeket. Két fajta nő volt: úri ember felesége, meg nem úri emberé. Az utóbbiaknak csak a jó napot kívánok járt. Halálbiztosan éreztük, hogy ki az úri ember s úri asszony.

A férfité válás kényszerített: valamikor abba kell hagynom, hogy kezicsókolomot köszönjek a férfiaknak. De hogyan? Nem lehet váltani csak úgy. Mit mondjak: alázatos szolgája? Ez sem ment. Helyette következett a semmit sem mondás, de a nagy ívű leemelése a diáksapkának s a mély meghajlás. Innen igyekeztem eljutni az alázatos szolgája köszöntésig. Nem volt könnyű a váltás a gyerekkorból az ifjúéba. S a Jó napot? Azt úri ember úri embernek nem mondta. Ez a köszöntés osztályon kívülre szólt: postásnak, boltosnak, borbélynak. A néma korszak eltartott tán egy évig, s aztán jöhetett az első és bátortalan ásszolgája. Piaristákkal nem volt köszönési problémánk. Diák a tanárának Laudetur Jézusz Krisztusszal köszön, ha megvénül is, mint Emil nekem 77. évében. Nem jön más a szájára. A tanár meg ráfeleli: Ineternum. Kivétel volt a folyóparti iskolában dr. Para Imre, aki köszöntésünkre barátságosan felemelte a kezét, s ezt mondta: Szervusz, fiacskám! Bár ez olyan világiasnak tetszett.

A noviciátusban, Vácott csak az lett az újdonság, hogy nem tegeztek már le minket. Hogyan is tegezhetek volna, hiszen túl voltunk érettségim, s még rendtársuk is leszünk, ha rákerül a reverenda az ifjúra, akit elhoztak vagy elküldtek szülei. Diákkorunkban csak tréfából magáztak tanáraink:

– Maga csak azért jár iskolába, mert otthon ilyenkor takarítanak?

Tegeztek és családnevünkön szólítottak, Vácon már magáztak, de hamarosan a kereszt-, sőt a becenevünkön fognak szólítani. A megérkezéskor halljuk először az itteni megszólítást: Carissime! Mi ez? Leveleiben Szent Pál így szólítja címzettjeit: Agapéthoi, s ennek fordítása latinra: Carissimi, magyarul meg annyi, hogy Kedveseim. Az egyes számú megszólító eset: Carissime! Az egyes számú alanyeset pedig: carissimus. Ennek a jelentését valójában nem lehet magyarra fordítani, csak körülírni: Tojás vagy még! Majd elválik, mi kel ki belőled, esetleg semmi, esetleg valami. Ezzel szólítják a piarista noviciátusban az előjárók a novíciust. Később majd hülyéskedünk egymás között: hogy így meg úgy kedves karisszimus. A noviciátus után senki se szólít már így bennünket; ad acta tesszük, mint rendi pelenkánkat.

Léh István magiszter úr átvételez, és utána a váci rendház orvosa vesz mindenekelőtt szemügyre, hogy megállapítsa, piaristának való vagyok-e – test szerint. Nem mindenki megy át a szűrőn. Tizennégyen érkeztünk azon a délután, s kettő mindjárt megbukott ezen az

egészségügyi vizsgán. A nevüket sem tudtuk meg soha. A megmaradt tizenkettőből az egyik osztálytársam volt, de sohasem gondoltam róla, hogy ilyen ambíciói volnának. Lehet, hogy ő sem rólam. S ott volt még a B. osztályból is egy fiú, akivel csak görögórákon találkoztam. A többi kilencet akkor láttam életemben először.

Tizenketten átmenve az egészségügyi vizsgán, bekerülünk a noviciátus zárt falai közé. A rendház hosszú, emeleti szárnya – a NOVICIÁTUS. A belső szárny. A külső szárny a gimnázium, s annak ablakai Vác legelőkelőbb utcájára néznek, melyen jobb felől a püspöki palota, bal felől a székesegyház emelkedik, ha kilépünk a gimnázium kapuján, amelynél kiszálltam a taxiból. A monostor-kolostor-rendház – ez a három ugyanaz, de a bencések monostorban, a ferencesek kolostorban, a piaristák rendházban laknak – rendre a kvadrum, egy kisebb vagy nagyobb négyszög köré épül. A váci kvadrum lehet vagy ötven méter hosszú, s tizenöt méter széles, A kvadrumot körülvevő négy szárnyból háromnak folyosói vannak, a negyediknek nincs, az a templom oldala. A noviciátusi szárny folyosójának ablakai lenéznek a kvadrumra. Szélesek a folyosók. Legalább, három méternyiek, s hozzá még egy méter az ablakmélyedés. A 18. század elején még úgy építkeztek, hogy félezer esztendő után is álljanak a falak. A mi váci falaink ebből már három századot teljesítettek. A kvadrum hatalmas fáktól árnyalt iskolaudvar, ide láttunk a mi folyosónkról. A folyosóról nyíltak jobb felé a szobáink, s azok ablakai meg egy magas kőkerítéssel övezett kertre néztek. Zárt világ. Kulcsra is zárt világ. Nemcsak a világtól, de a rendház egyéb részeitől s az iskolánktól is elzárt világ. Csöngetnie kellett annak, aki ide be akart jönni. S a csöngő csak a magiszter úr szobájában hallható. Csak őneki van kulcsa, csak ő nyithatja ki az ajtót, s engedheti be a csengetőt. A piarista tanárok elől is elzárt világ. Mért? Hát esetlegesen szabados viselkedésükkel árthatnak a noviciuskáknak, akikből Léh István megpróbál majd egy rettenetesen hosszú, 366 napig tartó, folyamat során szenteket faragni.

Mikor kinyitotta Léh István nekünk a noviciátus zárt ajtaját, ragyogó, nevető, vigyorgó arcok fogadnak. Az előző évfolyam, akik '35. augusztus 26-án érkeztek, s akiknek még nem egészen két nap a világ, mert 28-án korahajnalban, a kápolnában leteszik a három évre szóló, az egyházjogilag (ez a jog kívánja meg az egy év és egy nap időtartamot) egyszerűnek mondott fogadalmat. Fogadják a szegénységet, a tisztaságot (nem azt ám, amit otthon esténként anyám kívánt tőlünk: hogy nyakat is, fület is – hideg víz volt csak akkoriban), az engedelmséget és még a három mellé egy negyediket is: a különös gondot a fiúk nevelésére (peculiaris cura circa puerorum eruditionem). Majd jó tíz esztendő múlva egy jeles öreg piarista, aki látja a csoportmunka kezdetét, s azt, hogy lányok is jönnek hozzánk csoporttalálkozóra, mondja is: Mi ez a különös gond a lányok körül (circa puellarum...), azok nevelésére? Szóval a tavalyi novíciusok, a veteránok, mindezeket megfogadják, s aztán elhagyhatják a zárt világot. De miért korahajnalban fogadják? Hát azért, mert csak három nap az eltáv. Augusztus 31-én este legkésőbb hét óráig jelentkeznük kell a dunaparti iskolában. A hatalmas épület negyedik emeletén, ahol ki van írva az immár nem zárt ajtóra: KALAZANTINUM. Ott kell jelentkeznük. Boldog emberek... Istenem, hol vagyok én még attól! Miken kell még odáig keresztülmennem!

Az ajtón belül az előző évfolyam vesz kezelésbe bennünket. Munkát kapunk. Egy csontból készült inggombnak a gömbös végét kell körömráspollyal megkisebbitenünk, hogy az át tudja fűrni a szűk lukat a jól megkeményített 4 cm magas galléron. A gallérnak a mi nyakunkra kell kerülnie, s a gombnak azt kell biztosítania, hogy e nyakörvet át tudja ölelni szorosán a reverenda nyaka. Hogyan illeszkedik a gallér az ingünkhöz, arra már nem emlékszem. Ezt a vezeklő övünket elmosta a második világháború. Utána már olyan inget-gallért vehettünk a reverenda alá, amelyet akarunk, nyakörv nélkül. Egy fél órát kínlódtunk a ráspolyozással, utána lementünk a templomba. Civil ruhában, amiben jöttünk, de nyakunkon ott volt már a gallér. Törte a nyakunkat. A magiszter úr jóságosan figyelmeztetett, hogy van, akinek nem bírja a nyakbőre e keménygallért. Ha feltörné nyakunkat, akkor tehetünk majd zsebkendőt

oda, ahol feltöri. Megkönnyebbültünk biztatásától? Nem nagyon, piszkálta már nyakbőrünket a gallér. Imádkozni mentünk a templomba? Nem egészen.

A 18. században épült hatalmas templom megközelíthető az utcáról is, de mi véletlenül sem megyünk ki érte – a világba. A noviciátusi épületszárny folyosójának a végén van egy ajtó. Ha kinyitjuk, egy oratóriumban találjuk magunkat, amelyben eltöltünk majd imádkozással naponként néhány órát. Az ajtóval szemben nyílik egy nagy ablak. Előtte térdeplő, s a térdeplőről rálátunk a mélyben – templomunk főoltárára, ahol ég az eucharisziát jelző örökmécses. A térdeplőtől balra is van egy ajtó. Ha megnyitjuk, egy csigalépcsőre látunk, mely a mélybe vezet. A lépcső a templom sekrestyéjében végződik. Így a világ mindennemű érintése nélkül jutunk a templomba, melyet ekkorra már bezártak. Elzártan és magunkba vagyunk. Mit csinálunk? Gyakorlunk. Főpróbát tartunk. A másnap reggeli, 9 órás szentmisének szerves részét: piaristának beöltözésünk szertartását gyakoroljuk. Erre szülők, rokonok is hivatalosok, de csak mint nézők. Már nem találkozhatnak a mise végére immár reverendába öltözött piaristákkal, azaz saját kölykeikkel... Mert most már szegény szüleink is a világhoz tartoznak – számunkra. A tizenkét novicius-jelölt között van egy váci is. Annak biztosan ott lesz az édesanyja. Tudom, hogy ott lesz az én Vácon élő nagymamám is. Majd ügyeskedem holnap, hogy mégis találkozhassunk. Nem sikerül ügyeskednem. Majdnem lebukok.

De ma még nincsen holnap reggel 9 óra, csak ma este van. Úgy hét óra körül. Az előző évfolyam sokat próbált, beöltözésen már egy éve túlesett veteránjai segédkeznek a magiszternek. Igazgatnak minket, s a tizenkét újoncot felállítják két hatos sorban az oltár elé. Végre állunk.

– Carissimi, most boruljanak arcra az oltár felé fordulva! – szól a magiszter hangja.

Kellő áhítattal hasra fekszünk! A veteránok kerítenek egy kb. 800 x 400 cm méretű hatalmas fekete posztóleplet. Ráborítják a fekvő tizenkettőre. A lepel négy sarkára fekete kandelábereket tesznek. A kandeláberekben sárga gyertya. Meggyújtják. S felhangzik a veteránok jól begyakorolt gyönyörű gregorián éneke a Kolossze levél 3,3. versének szövegére: *Mortui estis, et vita vestra abscondita est cum Cristo in Deo.* Van ennek magyarja is: Mert meghaltatok, s életetek Krisztussal együtt elrejtetett Istenben. Ki tudja, hánszor hömpölyögnek, hullámoznak egymás után a gregorián akkordok. Aztán csak vége szakad. Eloltják a gyertyákat, félrerakják a kandelábert, s leveszik rólunk a leplet, s felállhatunk. S következnek a magiszter úr aranyos magyarázata:

– Carissimi! Ez a szertartás arról beszél, hogy magukat mi most eltemetjük a világ számára.

Meghatódunk? A többi tizenegyről nem beszélhetek, de máig emlékezem egy mondatra, mely a magyarázat hatására született meg bennem:

– Engem pedig ne temessen el senki a világ számára!

Úgy voltam vele, mint Vörösmarty Szép Ilonkája: Gondolá, de nem mondotta szája.

Aztán este nyolc óra lett, s a csigalépcsőn felmentünk az oratóriumba imádkozni. Mit? Hát a *Preces-t* Az meg mi? Egy ősrégi nyomtatvány: Imádságok, amelyben vastag és nagy betűkkel meg volt írva, elzsírosodott szélű lapokon, hogy az előttünk élt piarista nemzedékeknek – korábban a Liptó vármegyei Rózsahegyén, majd később Vácra költözködve – mit kellett vacsora előtt imádkozniok. S mi volt megírva? Dehogy emlékszem rá hetven esztendő távolából. De van egy modern könyvecském. A Sáros megyei Palocsán született Tomek Vince magyar piarista adta ki Rómában a minap, az 1959. esztendőben. Úgy jutott ehhez a lehetőséghez, hogy Josepho del Buono piarista generális elhalálózván, újat kellett helyette választani, és 1947-ben, mint a magyar rendtartomány vezetője, Tomek Vince kijutott a Rend generális káptalanjára. Ott a világ minden részéből egymással találkozó piaristák két héten keresztül vitatták, hogyan kell folytatniok a második világháború után a piarista életet. S mire letelt a két hét, és sor került a generális megválasztására, addigra minden nemzetiségű és

rangú káptalani atya tudta már, hogy csakis a Pádre Vincsencsió lehet az új generális. S aztán háromszor is újraválasztották, amíg meg nem öregedett. A szerzetesjog pedig nem tette lehetővé a negyedszeri újraválasztást. Így is 18 évig töltötte be ezt a tisztséget. A könyvecske címe: Liber Precum; magyarul Imádságoskönyv a Kegyes Iskolák mindennapos használatára. Ebben megtaláltam, hogy mit imádkoztunk az első estén. Elmondtuk a Mindenszentek litániáját, a végén a Könyörgést: Látogasd meg Uram ezt a hajlékot... Majd ennek befejeztével a magiszter úr ezt imádkozta:

– Emeljük elménket Istenhez, és vizsgáljuk meg töviről hegyire lelkiismeretünket!

Majd 4-5 perc eltelte után azt mondta, hogy:

– Te pedig, Uram, könyörülj rajtunk!

Mi pedig ráfeleltük, hogy Istennek legyen hála? Dehogyan is azt, hanem hogy Deo gratias, mert mondanom sem kell, hogy az oratóriumban elfelejtettük anyanyelvünket, s mindent, de mindent latinul imádkoztunk. Aztán énekeltünk még egyet. A liturgikus évszaknak megfelelő Mária-antifónát, s nagyon szép gregorián dallammal. Ott voltak a veteránok is. Próbáltunk a dallamnak is utánamenni, a szöveg ott volt előttünk: Salve regina, mater misericordiae... S a végén még: Imádkozzál érettünk, Istennek szent Anyja! Hogy méltók lehessünk Krisztus ígéreteire. Könyörögjünk! Mindenható örök Istenünk, aki méltóvá tetted a Szűzanyát, hogy fiad hajlékává legyen... s a többi.

Aztán mentünk vacsorázni. Megint a csigalépcsőn. A sekrestyébe? Nem ott volt a vacsora, hanem a Refectóriumban. A sekrestyéből nemcsak a templomba tudtunk menni, hanem nyílt egy ajtó a földszinti folyosóra is, a noviciátusi szárny alatt. Annak közepén pedig egy kétszárnyú ajtó vitt egy nagy terembe. Ez volt a Refectorium. A egyik felében ült közel 30 piarista tanár egy hatalmas U-alakú asztal mellett. A másik felében egy hosszú asztal, az volt a novíciusoké. A terem végiben volt egy konyhára néző nyílás. Onnan hozták a kredenciálisok az ételt az U-asztalhoz is, hozzánk is. Ezek a kredenciálisok (= megbízhatók?) szegény sorsú diákjaink voltak, akik bent laknak a rendházban, s ministrálás és ebéd-felszolgálat fejében kosztot-kvartélyt kapnak a Rendtől. De mielőtt hozták volna a tálakat, a házfőnök megrázta a csengőt az asztalnál. Tanárok, novíciusok elnémultak. Majd mondta:

– Benedicite.

Ráfelelték a tanárok:

– Benedicite.

Majd közösen mondták (persze latinul): Mindenek szemei Tebenned bíznak Úristen. Te adsz nekik ételt alkalmas időben. Megnyitod kezedet, s betöltesz minden élőlényt áldással. S még egyebeket is imádkoztak, s a végén egy a tanárok közül:

– Uram, adj áldást ránk!

Ez az Uram a házfőnököt szólította meg. Ő pedig ezt válaszolta:

– A mennyei lakoma részesévé tegyen bennünket az örök dicsőség királya.

Mire a tanárok:

– Amen.

Leültünk, hozták a kredenciálisok a tálakat, s kitört a beszélgetés. A vacsora meleg étel volt. Az otthon megszokott szintű. Bár Anyuka nem főzött külön vacsorát, csak a tea volt meleg. Nyújtogattuk a nyakunkat a tanárok felé. Megláttam köztük Kiss Jánost. A nyár elején szentelték. Osztályunkban volt gyakorló tanár a görögórán. A pimasz pesti srácok maguk között egy kevésbé megtisztelő nevet adtak a gyakorló tanároknak. Azóta sem hallottam: zsebpiszok. Görög-latin szakos volt. Akkor ez az első állomáshelye.

Kiss János résztvevő szívű ember volt. Tudta, hogy nem egyszerű a novíciusok élete. El kell mondanom, hogyan segített rajtunk. Napirendünk szerint hétköznaponként lementünk ebéd előtt a kertbe. A csigalépcső, sekrestye, földszinti folyosó útvonalon. Az ebédlő (pardon! Refectorium) után kapu nyílt a kertre. A kertben ágyások voltak, s azok reánk vártak. Kaptunk egy markunkba elférő háromlábú szerszámot, s azzal kellett puhítanunk a földet, s kihúznunk

a gazt. Mindegyikünknek külön ágyás: nyolc méter hosszú, másfél méter széles. Virágok voltak benne. Akármilyen szorgalmasan is végeztük a dolgunk, a félóra nem volt elég, hogy minden gaz kikerüljön belőle. Ha Kiss Jánosnak nem volt ilyenkor órája, lejött a kertbe. A kert a tanároké is volt. Nem lehetett kitiltani őket belőle. Azt viszont ő is tudta, hogy nem szabad beszélgetnie velünk. Magával hozta tehát papi breviáriumát, a zsolozsmás könyvet, s fel alá járván buzgón imádkozott belőle. Amikor elment mellettünk, s nem volt közelben a magiszter úr, odaszólt két zsolotárvers között hozzánk:

– Nekem is azt mondta a Léh mester, hogy nem lesz belőlem piarista, aztán mégis csak lett – s buzgón imádkozta utána a zsolotár következő versét.

Olyan volt ez a biztatás, mintha hájjal kengették volna minket. A piaristák tisztelték, de nem nagyon kedvelték magiszter urunkat. Ez a Léh mester, a magiszter magyarítása, is ezt jelezte. Akkor még nem tudtuk, hogy a hálátlan növendékek a Kalazantinumban mint pléh mestert emlegették. Én soha. Hét év múltán is a legnagyobb tisztességet adtam neki, amit egy újmisést adhat: megkértem manuduktoromnak. Csak késő vénségemben ért el engem e tisztesség, hogy egy újmiséstnek kézvezetője lehessen! Öcsinek, Zénónak, Jánosnak én lettem a manuduktor. De az is igaz, hogy szegények kénytelenek voltak engem választani... majd talán egyszer megírhatom azt is, hogy mért fanyalodtak rám. Egyébként a manuduktor, magyarul a kézvezető, biztonsági szolgálatot végez az újmisések első miséjén: ha minden gyakorlás ellenére is elfelejtené szent izgalmában szegény újmisést, hogy mit kell csinálnia-mondania, akkor a manuduktor, mint öreg róka, megsúgja neki. A második misén már nem lesz szükség az öregre.

Vacsora végén megint csengetett a házfőnök. Imádkoztunk, majd kivonultunk: csigalépcső és vissza a zárt falak közé. Az ebédlő fölött volt egy hatalmas terem: a Dormitorium. Benne annyi ágy, hogy a veteránok s az újak is le tudjanak feküdni. A fal mellett szekrénysor. Ha majd holnapután reggel hazamennek a régiek, megtölthetjük a mi holminkkal. Csak a papucsot, fogkefét, hálóinget (nem ismertük még a pizsamát) kerestük elő. A magiszter úr megmutatta, hol fogunk aludni. S beszélt a rendről. Arról, hogy ilyenkor az a dolgunk, hogy megtisztítjuk cipőnket, s mindent odakészítünk, ami kell reggelre az ágyunk melletti székre. Megmutatták a mosdónkat is a terem két végében, ahova mi hordjuk be a vizet a folyosón levő csapból, s hogy mosdás után hogyan öntjük a lavórból a piszkos vizet a vederbe, hogyan töröljük ki a lavórt, stb. Az élet minden vonatkozásában volt főszabály, s minden mellett nagyon sok közönséges alszabály. Kedvesen, de méginkább határozottan mondta mindezt a magiszter úr, mint aki már nagyon sokszor elmondta, amiket mi most hallunk tőle először. Zúgott a fejünk. De még nem mehettünk aludni. A cipőpucolás után megszólalt a csengő esti imádságra, s mentünk az oratóriumba.

– Oltalmazd alá futunk legkegyelmesebb Szűzanya. Ne vesd meg könyörgésünket ínségünkben, de szabadíts meg minden veszedelemtől, óh, dicsőséges és áldott Szűz!

Mária-ünnep volt? Dehogyan is. Csakhogy mi, piaristák hivatalosan Az Istenanya szegényei kegyes iskoláinak vagyunk a klerikusai. Hát ezért volt mindenféle Mária-imádsággal teli a napunk. Piaristák meg csak azért lettünk, mert a kegyes iskolák, ez latinul így hangzik: scholarum piarum. Innen van, hogy Kegyes tanítórend volnánk, de ezt senki sem használja, legfeljebb írásban. Csak azt, hogy piaristák. Jobb is, mert kegyetlen egy társaság vagyunk. Aki Pesten Pogány tanár úrtól tanult matematikát, tudja. Növendékeit az egyetemi felvételin megcsodálták a tanársegédek. De ára volt annak. De inkább magamat említem. '43-ban első állomáshelyemen, Sátoraljaújhelyen, a III/a osztályban a harmincegynehány tanulóból az év végén nyolcat buktattam meg.

– Patakra is kell diák – mondtam öntudatosan a szörnyülködőknek.

Tíz kilométerrel odébb volt a reformátusok híres sárospataki kollégiuma. Mikor pedig Debrecenben, '47-ben leérettségiztettem magyarból egy zseniális osztályt, immár ők csináltak könyvet jegyzeteikből. Abból, amit irodalomóráimon hallottak. Akik meg magyar szakosokká

lettek, azt mondták, hogy alapvizsgáig nem volt mit tanulniok. Elég volt, amit tőlem hallottak. Most dicsekedtem, de ennek is megvolt az ára. Nem kegyesrendiek vagyunk. Jobban hangzik, ha azt mondjuk, hogy piaristák. Eszembe jut a későbbi évekből valami, ami ide passzol. Részt vettem az Ismerjük meg hazánk börtöneit! mozgalomban, s ennek során '58-ban eljutottam Márianosztrára is, ahol az örök ezzel fogadtak:

– Ez kegyhely, pizsokegyhely! – Mi is viccelődtünk diákkorunkban tanárainkról: kegyetlenrendiek!

Valahogy vége lett aznap negyedik imádságunknak is, amelynek végén kitört a szilencium. Hát az meg mért? Az imádságban ponttákat kaptunk. Hát az meg mi? Rövid, pontokba foglalt vázlata a másnap hajnali elmélkedésnek, melyet majd részletesebben halunk, ha kialudtunk magunkat. Most már este lefekvésig csak ezekre a ponttákra kell gondolnunk. Hang nélkül vetkőzödünk a dormitóriumban, hang nélkül mosakodunk, öntjük a vizet, töröljük a lavórt, hang nélkül megyünk az ágyunkba, hang nélkül húzzuk magunkra a takarót. A magiszter úr pedig áll az ajtóban, s pontban tíz órakor:

– Jó éjszakát, carissimi!

És eloltja a villanyt. Majd 5, 30-kor berreg a csengő. Addig gondolkodhatunk a ponttákon. De nem gondolkodunk. Pillanatok alatt alszik az egész társaság.

– Istenem, adj erőt! – fohászkodom.

Nem telt el öt óránál több az áru-átadás óta. Annyi minden történt azóta, hogy elhagytam a világot, pedig biztos, hogy a felére sem emlékezem az akkor történ-teknek – hetven esztendő után. Eszembe sem jut, hogy Kis cigaretta valódi finom... Majd lesz valahogy holnap is, s mély álomba hullok. Mintha másvilágból ébrednék, és nem nagyon frissen és üdén, hét és fél óra elteltével a berregő csengő szavára.